

Атанас Манчоров. *Между епоса и романа. Концепциите на М. М. Бахтин и „междинните жанрове“ в средновековната английска литература.* Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2011, 396 стр.

Спомням си професионално щедрите оценки, с които бе възприет текстът на Атанас Манчоров по време на защитата му като дисертация. За Александър Шурбанов „в мащабите на българската англицистична медиевистика“ трудът е „направо пионерски и трябва да бъде приветстван“. Доколкото, изследвайки развитието на англосаксонския епос и рицарския роман, Атанас Манчоров „открива неоспоримите белези на постепенен преход от дистанцираната монологичност и почти цялостното себеизличаване на разказвача към все по-активно диалогично участие в разказа“. И по думите на другия рецензент – Евгения Панчева, това е „първата пространна българска разработка върху староанглийския епос“. А заслугата на нейния автор е в умението му с „впечатляваща философска и литературнотеоретична компетентност“ да намери „свой ъгъл към изследваното неизбродно поле и да го защити сериозно и задълбочено“. Всичко това мотивира и препоръката на рецензентите текстът да бъде издаден като книжно тяло.

От защитата до превръщането на текста в книжно тяло измина време, след което сега изданието поема един самокритично усъвършенстван и стилистично прецизиран текст. Прецизиран включително и по отношение на заглавието му.

Много и различни са достойнствата на изследването на Атанас Манчоров. Ако трябва към посочените да добавя още, бих наченал от ясно формулираната хипотеза: че „за цялостното представяне на историческото развитие от епос към роман е нужна не рязка типологична граница, както в концептуалната схема на Бахтин, а една обтекаема зона на прехода, в която се разполагат „междинните“ жанрове на средновековната английска литература“. Нейното изследователско разгръщане изисква добре премислен методологически подстъп. Кое е и следващото достойнство на изследването. Обръщам внимание на него не само защото „истина и метод“ в полето на хуманитаристиката трудно се спогаждат, а и заради все по-осезаемия от края на миналия век „литературоведски nihilism“. В случая Атанас Манчоров предприема рискован (но успешен!) опит да примири „теоретичните модели на историческата

поетика“, така както концептуално я мисли М. М. Бахтин, и тези на „модалната наратология“, за да се домогне до тяхното „методологическо усредняване“ и да извлече оттук операционален ориентир към „разпадането на епическия светоглед“ и последиците от това в полето на рицарския роман. Това според мен гарантира и впечатляващите евристични резултати в изследването. А именно: разкриването как на практика „гласът на разказвача започва да се приближава към героя“, общувайки с него. Така, тръгвайки от разпаданито на „историческата инверсия“, изследването се приближава към историческата реалност на промените в героическия епос и рицарския роман, уловени чрез „видоизмененията в техниката на разказване“.

Концептуално основополагащото присъствие на Бахтин в изследването на Атанас Манчоров е повод да добавя и още нещо, свързано с неговите достойнства. Защото в случая Бахтин не е само „приложен“, а усвоен и развит. От тази гледна точка без колебание бих отбелязал, че трудът на Атанас Манчоров не само приносно се вписва в постиженията на англицистичната медиевистика. Като постижение той е приносен и в полето на бахтинистиката. Тръгвайки от наследството на руския учен, той е бил принуден да огледа терена внимателно и търпеливо, да се справи с разноречието около Бахтин, да си изясни последиците от неговото неокантианско начало на територията на историческата поетика, за да изгради наистина сигурни основи за своето изследване. Само така може да се извлече методологически валидното. Към него тъкмо бих искал да добавя нещо, което смятам за съществено.

Преди повече от двацет години по повод на „дихотомичната антитеза“ на „епос и роман“ у Бахтин С. С. Аверинцев писа, че ѝ липсва „третото звено“ – „дълговечното звено на рефлексията и традиционализма“. Като същевременно отбелязва, че това не е „укор“ към „учителя“, а обяснение за нуждата на Бахтин „яснота“ за неговата романова концепция. Концепция, в която историзмът и жанровият развой остават в сянка. А под нея попадат и средновековните жанрове, които той само бегло и пътем загатва. Същото, изхождайки не само от Аверинцев, констатира и Атанас Манчоров. Приемайки концептуалната проникателност на Бахтин, чрез нея именно той и се насочва към „третото звено“ на професионалното поле, на което работи. По отношение на антитетичното съполагане на „епос и роман“ той съдържа отбелязва: „липсата на траен интерес към медиевистичната проблематика“ у Бахтин се корени „вероятно“ в неговата „концептуално-методологическа ориентация“.

След появата през 2012 г на т. 3 от събраните съчинения на Бахтин, посветен на теоретичните му изследвания върху романа, корените на „липсата“ станаха самопризнателно видими. Към тях насочва докладът на Бахтин „Роман, как литературный жанр“, десетилетия отлежавал в архивите на „учителя“. Тук първото изречение, пропуснато в началната публикация на „епос и роман“ от 70-те години, гласи: „В основата на теорията на жанровете трябва да лежи философията на жанровете. А нея я няма“. Към което може да се добави и собственото признание на Бахтин при обсъждането на доклада, състояло се в ИМЛИ само месеци преди избухването на войната – на 24 март 1941 г. Когато на обсъждането уличават романовата концепция в липсата на историзъм, Бахтин отговаря, че това е „напълно вярно“: „Аз предлагам чисто философска концепция“. Така, мълчаливо, но упорито съзрявала през 30-те години (докладът е единственото ѝ публично огласяване в състен вид), Бахтиновата концепция достига до своята най-лаконична формулировка, споделена в писмо до В. В. Кожин от 1 април 1961 г. – при романа „се изработва особена (нова) зона на построяване на художествения образ, зоната на контакт с незавършената съвременност, на осъзнатия отказ от епическата и трагическата дистанция“. Тъкмо това, което Атанас Манчоров прозорливо долавя и от което по същество стартира изследването му – приемайки „дихотомичната антитеза“ като авторитетен апел да бъде приближена до реалностите на историко-литературния процес. Кое по своето, смятам, е конкретно потвърждение на думите на „учителя“: за разлика от авторитарното, авторитетното слово иска да бъде „чуто и продължено“.

Атанас Бучков